

Memorandum der Europese Beweging in Nederland (6 Februari 1961)

Source: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam. NVV - J.G. van Wouwe 1945-1973. Stukken betreffende Europese en internationale organisaties. Stukken betr. het Comité Monnet. 1955-1970, 139.

Copyright: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis / International Institute of Social History

URL: http://www.cvce.eu/obj/memorandum_der_europese_beweging_in_nederland_6_februari_1961-nl-4b563528-8833-484b-b09c-8b4e0bd6a3e9.html

Publication date: 22/10/2012

Memorandum van het Hoofdbestuur der Europese Beweging in Nederland (6 februari 1961)

I. Inleiding

1. De ontwikkeling met betrekking tot de Europese eenwording baart velerlei zorgen. Terwijl het gebeuren op het wereldtoneel de noodzaak van Europese eenheid en Atlantische samenwerking steeds weer demonstreert, wordt op beide terreinen te weinig voortgang geboekt. Op sommige plaatsen ziet men de neiging aan de dag treden, de Europese conceptie die aan de eenwording haar aanvankelijke impuls heeft gegeven, los te laten en terug te vallen in zuiver nationale denkschema's, die niet meer met de werkelijkheid overeenstemmen en waaruit geen vruchtbare initiatieven kunnen voortkomen.
2. Onder deze omstandigheden heeft de Europese Beweging in Nederland, die personen omvat van vrijwel alle geestelijke, politieke en maatschappelijke stromingen in ons volk en daarom bij uitstek geschikt is om een gesprekscentrum te vormen waar de meningen aan elkaar kunnen worden getoetst, de situatie waarin wij thans verkeren grondig in eigen kring besproken en getracht, daaruit de conclusies te trekken, die onze houding en onze gedragslijn als Nederlanders en als Europeanen dienen te bepalen, in het licht van de grote belangen die hier op het spel staan.
3. Dit heeft geleid tot de opstelling van het onderhavige memorandum, waarin getracht wordt de algemene richting aan te geven die naar onze mening zou dienen te worden gevolgd, zonder in detailuitspraken te willen vervallen op punten, waaromtrent nog onvoldoende gegevens beschikbaar zijn, liet stuk weerspiegelt de meningen die binnen de Europese Beweging terzake zijn geuit, meningen die hier en daar verschillen in nuance en accent kunnen vertonen, doch berusten op een gemeenschappelijk uitgangspunt. Het wil aldus een bijdrage leveren tot de openbare discussie, die in de komende tijd te verwachten is.
4. De denkbeelden, die de laagste tijd met name van Franse zijde in de openbare discussie zijn gebracht, raken de principiële uitgangspunten van het Europese eenwordingsstreven. Het onderhavige memorandum moet daarom op deze meer algemene aspecten allereerst ingaan.

II. Algemene achtergronden

5. Er zijn twee, aan elkaar tegengestelde krachten, die in belangrijke mate het hedendaagse Europese beeld beïnvloeden. De ene werkt ten gunste van de integratie. Zij is een gevolg van wat economisch werd bereikt. Eerst de E.G.K.S. en daarna de verdragen van Rome hebben een ontwikkeling in gang gezet, die een eigen dynamiek is gaan vertonen. Binnen de Zes komt, vooral door de eigen werkzaamheid der belanghebbende groepen, de economische fundering van het verenigde Europa sneller tot stand dan aanvankelijk was verwacht (hetgeen ook buiten de Zes tot reacties, zij het van verschillende aard, heeft geleid). De mate en het tempo waarin dit gebeurt hebben sommigen van onze tegenstanders zelfs reeds de leuze "l'Europe des Patrons" doen aanheffen. De economische verdragen, die vrijwel alle burgers in Europa in hun beroeps of bedrijfmatige werkzaamheden raken, hebben bovendien in meer algemene zin het Europese bewustzijn en de Europese gezindheid in de hand gewerkt. De potentiële staatkundige gevolgen der economisch integratie worden dikwijls juist door de niet primair politiek geïnteresseerde belanghebbenden als een vanzelfsprekendheid aanvaard en zelfs begroet.
6. Het is normaal, dat andere krachten van velerlei aard hiertegenin werken. Dat is ook niet van de laatste tijd. Bijzonder actueel wordt het echter, doordat onder het vaandel van "l'Europe des Patries" (beter: l'Europe des Etats) zich thans diegenen kunnen verzamelen, en niet alleen in Frankrijk, die om zeer uiteenlopende economische of politieke redenen ófwel de gehele Europese conceptie afwijzen, ófwel deze de tanden willen uittrekken door haar te reduceren tot een samenspraak tussen Regeringen naar een patroon uit vervlogen dagen, waarbij dan het idee "Europa" gezien het appèl dat het ongetwijfeld bij de bevolking heeft, goede diensten kan bewijzen voor het camoufleren van bepaalde nationale doelstellingen en ambities.
7. De Franse denkbeelden die op het ogenblik zo sterk in het centrum van de discussies staan, hebben niet alleen op Europa maar ook op het Atlantische verband betrekking. Hoewel in het kader van het onderhavige

memorandum primair de Europese aspecten aan de orde zijn, dient er toch op te worden gewezen dat de gedachtegang van President de Gaulle in deze materie één geheel vormt. Zij gaat uit van een centrale positie van Frankrijk in Europa en voorts van het belang van de binding met Afrika (de "as Noord Zuid"), waarbij deze beide factoren alsmede hun samenhang sterk worden overschat, en is gericht op een bestel waarin Frankrijk, met continentaal Europa en de Afrikaanse relaties achter zich, tezamen met de Verenigde Staten en het Britse Gemenebest een wereldpolitiek uitstippelen. Het afwijzen van integratie dient daarbij om Frankrijk de bewegingsvrijheid te laten, die het in deze gedachtegang meent nodig te hebben. Bij dit laatste moet (helaas) worden aangetekend, dat ook Engeland sterk aan soortgelijke ideeën laboreert. Daartegen past een resoluut verzet, waarbij er eveneens tegen moet worden gewaakt dat men, in ruil voor (vage) Franse beloften inzake de NATO, pas op de plaats zou maken of zelfs ongewilde concessies zou gaan doen op het Europese terrein. Ook wij hebben het Westerse bestel als een geheel te zien en de Europese integratie mede als een aspect daarvan.

8. Het politieke, economische en psychologische offensief van de communisten, waarmee zij de wereldhegemonie willen veroveren, is in volle gang. Weliswaar is er een duidelijke tegenstelling tussen Rood China (dat naar eigen zeggen de atoomoorlog niet schuwt) en de Sovjet Unie onder Chroostjow, die beseft dat een atoomoorlog ook zijn rijk zal vernietigen, maar deze tegenstelling maakt het voor de Russische leiders temeer nodig, successen te boeken met de "vreedzame coëxistentie" (d.w.z. de politieke, economische en psychologische oorlog). Twee strategische lijnen kan men daarbij onderkennen: de een loopt van Oost naar West (Azië, Midden Oosten, Afrika, Latijns Amerika) en wil het Westen zijn militaire bases, zijn grondstoffen en afzetgebieden en zijn invloed ontnemen; de ander is erop gericht Amerika en Europa van elkaar te scheiden en Europa tevens in zichzelf te verdelen, opdat tenslotte 'West Europa wordt uit (of gelijk) geschakeld en Noord Amerika geïsoleerd en omsingeld. Binnen Europa worden dan ook de nationale sentimenten ijverig aangewakkerd. In vele Europese landen zijn daarvoor nuttige aanknopingspunten aanwezig.

9. Hieruit volgt allereerst, dat de Europees Amerikaanse alliantie meer dan ooit van overheersend belang is. "te in 1949 opgerichte NATO is heden ten dage nog evenzeer nodig," en dient te worden uitgebouwd en aangepast aan de nieuwe omstandigheden. De Atlantische pijler van onze buitenlandse politiek mag dus volstrekt niet worden aangetast. Maar ook de stelling, dat het met Amerika verbonden Europa verenigd dient te zijn, behoudt ten volle haar geldigheid. Niet alleen hebben wij te zorgen, dat een sterke Europese partner zijn volle bijdrage kan leveren in de gemeenschappelijke Westerse taakvervulling, maar ook de Europese positie binnen het Atlantische kader dient sterk te zijn. Het belang, dat Europa voor Amerika heeft, moet zo groot mogelijk zijn. Een Europese versnippering kan slechts tot gevolg hebben, dat Amerika zich bij het bepalen van zijn wereldpolitiek van de Europese bondgenoten steeds minder aantrekt, hetgeen op den duur ondragelijke spanningen in de NATO moet oproepen.

10. Gezien in de spanningsverhouding Oost West is er dus geen enkele reden, het Europese eenheidsstreven op te geven, integendeel. Wel moeten wij ertegen waken, de onmiddellijke invloed der Europese integratie op het wereldtoneel te overschatten. Daarvoor is onze positie al te sterk achteruitgegaan. Economisch echter, en in een latere fase ook politiek, kan het gezamenlijke Europa nog een rol spelen van aanzienlijke betekenis.

11. Nu dan de vraag, welk Europa, het geïntegreerde of het intergouvernementele, nodig is. Wederom in het ruimere Atlantische verband gezien is het antwoord duidelijk. Een niet geïntegreerd Europa, waarbij slechts een nieuw (Europees) etiket op de fles wordt aangebracht zonder dat de inhoud veranderd is, betekent geen wezenlijke versterking van de NATO. Het is zelfs niet zonder gevaar. Een intergouvernementeel Europa van de Zes immers is geen zelfstandige machtsfactor die als zodanig in de wereld kan optreden, zodat zijn eventuele geldingsdrang slechts binnen de NATO tot uiting kan komen. Daardoor kan gemakkelijk een weg in de Atlantische samenwerking worden gedreven. Naast een intergouvernementele NATO en een intergouvernementeel Europa van de 15 en van de Zeven heeft een intergouvernementeel Europa van de Zes geen ja in. De rechtvaardiging van het bestaan van de Zes is juist, dat hier geïntegreerd wordt, m.a.w. aan boven nationale gezagsvorming wordt gedaan. Dit laatste argument (als men wil, dreigement) is een van onze voornaamste wapens tegen hen, die ons het intergouvernementele Europa van de Zes komen aanprijzen.

12. Intern Europe is gezien, moet het antwoord op de gestelde vraag hetzelfde zijn. Noch economisch, noch politiek of anderszins lost het intergouvernementele Europa iets op. De economische integratie impliceert politieke beslissingen en politieke gezagsvorming. Laat men do communautaire gedachte los? Dan maakt men van het "verenigde" Europa een uitsluitend diplomatieke operatie, die slechts een façade is en bovendien gemakkelijk tweedracht in het Westerse bondgenootschap kan zaaien.

13. De conclusie moet dus zijn, dat als men van Europese eenheid spreekt, deze uitdrukking slechts betekenis heeft wanneer men daarmee integratie en bovenationale gezagsvorming bedoelt. Deze conclusie is voor ons in Nederland niet nieuw, Nu echter de Europese basisconceptie opnieuw in het geding wordt gebracht, is het goed zich nog eens te realiseren dat men niet uit een soort sleur, of uit puur idealisme, maar om zeer zwaarwichtige redenen vóór de integratie is. Bovendien hebben wij als Nederlanders nog te bedenken, dat in een systeem van samenwerking dat uitsluitend op touwtrekken tussen (in theorie gelijke) nationaliteiten berust, een kleine mogendheid altijd aan het kortste eind trekt, terwijl de boven nationale gezagsvorming rechtsregels oplegt aan wat anders een zuivere machtsstrijd zou zijn en het nationale element sublimeert en relativeert. De Europese conceptie en het Nederlandse belang lopen in dit opzicht dus parallel.

III. Noodzaak van nieuwe impulsen

14. Nadat men, in de jaren 1952-1954, een poging had gedaan om langs rechtstreeks—politieke weg de Europese eenheid (althans van de Zes) tot stand te brengen, heeft de mislukking van deze poging door de verwerping der E.O.G. geleid tot een andere wijze van benadering, welke vorm heeft gekregen in de verdragen van Rome. De economische betekenis daarvan is reeds thans aanzienlijk geworden. Doch het lijdt geen twijfel, dat een nieuwe politieke impuls voor de Europese integratie in het huidige stadium bepaald noodzakelijk moet worden geacht. Zulk een impuls kan bijdragen tot een meer coherente politiek in Westers verband tegenover het communisme; zij kan de bestaande disproportie tussen de economische en de politieke samenhang van de Zes verminderen c.q. opheffen; en zij is tevens nodig omdat, zou zij achterwege blijven, ook het tot dusver bereikte met uitholling, ondermijning en achteruitgang zou worden bedreigd. Er zou een stagnatie in de Europese integratie optreden welke, gekoppeld aan zekere verstaringsverschijnselen binnen de Gemeenschappen, gemakkelijk tot een toestand zou kunnen voeren waarin belangrijke vraagstukken niet politieke aspecten niet meer binnen de Gemeenschappen tot een oplossing zouden zijn "te brengen.

15. Terzake van een nieuwe politieke impuls zijn vanuit Frankrijk bepaalde ideeën gelanceerd, zij het in vrij vage (en soms wisselende) termen en nog onvoldoende gespecificeerd. Intussen is de Franse gedachtegang, voorzover wij die kennen; in een opzicht juist, n.l. waar zij uitgaat van de samenhang, zowel functioneel als geografisch; die er tussen de verschillende problemen bestaat, welke samenhang ons de Europese integratie als één geheel en tevens tegen de achtergrond van de wereldpolitiek moet doen zien.

16. Anderzijds roepen de Franse denkbeelden "bij ons een aantal negatieve reacties op, die samenhangen met de geest die men er soms uit proeft en met de mogelijke consequenties van hun uitvoering. liet op een zijspoor zetten en tot "technische instanties" degraderen van de Gemeenschappen, de overheersende positie van Frankrijk binnen een intergouvernementeel Europa van de Zes, een verder uiteen drijven van de Zes en de Zeven en nieuwe verdeeldheid in de NATO, vormen gevaren die naar veler oordeel in de Franse denkbeelden besloten liggen.

17. liet zou intussen onjuist en onverstandig zijn, zich zodanig door de Franse denkbeelden te laten biologeren dat men ermee volstaat, slechts daarop — en dan grotendeels in negatieve zin — te reageren. Men zou daarmee het initiatief geheel in Franse handen laten, de eigen onderhandelingspositie verslechteren door geen alternatieven aan te geven en maar al te gemakkelijk in een positie geraken waarbij men zich tenslotte aarzelend en met tegenzin, doch noodgedwongen neerlegt bij bepaalde beslissingen waarover op zichzelf niemand tevreden is. Juist zij die ongerust zijn over de Franse denkbeelden omdat zij daarin een ontkenning van een gezonde Europese conceptie voelen, hebben de plicht vanuit hun eigen zienswijze met voorstellen en initiatieven te komen. Laten zij dit na⁷ dan lopen zij gevaar de basis voor een gerechtvaardigde — critiek te verliezen.

18. De positieve voorstellen v/elke zouden moeten v/orden gedaan, zouden moeten strekken tot het verlenen van nieuwe impulsen aan de integratie, waarbij het Europese beeld als een geheel dient te worden gezien. Daarbij dient voorop te staan, op welke grondslag men zich stelt. Bij ons is daarover geen verschil van mening; deze grondslag kan slechts die van het communautaire Europa zijn. Het "l'Europe des Patries" in de zin zoals de laatste tijd vaak verkondigd, is een principieel verkeerde en verouderde conceptie, die niets oplost en grote gevaren oproept. Haast alle reeds genoemde overwegingen die ons naar liet perspectief van het communautaire (uiteindelijk federale) Europa voeren, is er een die juist nu wel weer eens mag worden onderstreept: de onherroepelijke binding van Duitsland aan het Westen, die altijd een van de belangrijkste beweegredenen voor de integratie is geweest. Wanneer men onder de leuze "l'Europe des Patries" de Duitsers, voor wie juist het probleem van dj "patrie" nog onopgelost is, opnieuw terugwerpt in de armen van een (bij voorbakt tot frustratie gedoemd) nationalisme is, mede gezien de troeven waarover de Sovjet Unie beschikt, de kans op een nieuw Duits drama allesbehalve denkbeeldig.

IV. Enkele mogelijke voorstellen

19. Op welke terreinen en in welke opzichten kunnen nieuwe stappen worden voorgesteld, die onze doelstellingen kunnen bevorderen? Hieronder mogen er enkele worden gesuggereerd. Zij zijn, in overeenstemming met de werkelijkheid van vandaag, onderscheiden in maatregelen binnen het kader van de bestaande Gemeenschappen en initiatieven op daarbuiten gelegen terreinen, bij welke laatste uiteraard de te verwachten voorstellen van Franse zijde in de beschouwingen worden betrokken.

20. De bestaande Gemeenschappen moeten niet alleen worden "gerespecteerd", zij moeten ook de gelegenheid krijgen om verder te groeien en zich langs natuurlijke banen te ontwikkelen. Dit kan worden bevorderd door;

a. Een samenvoeging van de drie bestaande executieven tot één gezamenlijk Europees uitvoerend orgaan en de bezetting daarvan door onafhankelijke, sterke politieke persoonlijkheden;

b. Zo spoedig mogelijk rechtstreekse verkiezingen voor (een deel van) het Europese Parlement;

c. Een soepeler aanpassingsprocedure in de Verdragen, met name het K.S.G.—Verdrag, teneinde het gemakkelijker te maken de soms te starre regelingen van de Verdragen aan de nieuwe realiteit aan te passen en tevens tot een onderlinge harmonisatie te geraken, die aan de innerlijke dynamiek der Verdragen meer vrij baan geeft;

d. Een snellere aanpak van de gemeenschappelijke politiek op die terreinen waar zij reeds voorzien is in de Verdragen (b,v, landbouw, handels en conjunctuurbeleid, vervoer) en het bestuderen en voorbereiden van een gecoördineerd beleid ten aanzien van andere essentiële economische en financiële sectoren waarvoor dit nog niet in de bestaande Verdragen is voorzien (zoals b.v. het monetaire terrein).

Dit alles dient te worden gezien in het perspectief van een ontwikkeling, waarbij een versterkte, onafhankelijke en politiek verantwoordelijke Europese executieve een duidelijke positie van tegenspeler dient in te nemen tegenover het Europese Parlement. Het is daarbij een eis van gezonde democratie, dat dit Parlement naar zijn samenstelling, de oorsprong van zijn mandaat en de omvang van zijn bevoegdheden zijn rol ten volle zal kunnen spelen.

21. Versterking en verdere ontplooiing van de bestaande Gemeenschappen is op zichzelf niet voldoende om de gewenste grotere politieke samenhang te bewerkstelligen. Voortbouwende op het tot dusver bereikte kunnen ook buiten het reeds bestaande kader bepaalde afspraken worden getroffen; die (nog) niet in een verdrag zouden behoeven te worden neergelegd, teneinde een maximum aan souplesse en aanpassingsmogelijkheid, naar binnen zowel als naar buiten, te verzekeren. Voorzover zij zouden (moeten) strekken tot intergouvernementele samenwerking, zouden zij niettemin op zodanige wijze in het communautaire perspectief dienen te worden geplaatst dat zij als een tijdelijke fase in het integratieproces kunnen worden gezien en uiteindelijk aan dat proces ten goede kunnen komen. In elk geval dient zeer beslist

te worden voorkomen, dat hetzij organisatorisch of anderszins het intergouvernementele overleg de mogelijkheid tot "drooglegging" der Gemeenschappen zou kunnen openen.

22. Ten aanzien van de buitenlandse politiek zijn van Franse zijde bepaalde gedachten gelanceerd, ;vet begrip "buitenlandse politiek" is in dit verband echter wel zeer algemeen en behoeft nadere specificatie. Onzerzijds mag worden opgemerkt, dat ook het huidige competentiegebied van de Gemeenschappen belangrijke buitenlands—politieke kwesties in zich sluit, die gedeeltelijk rechtstreeks uit de Verdragen voortvloeien en soms reeds buiten het zuiver economische reiken. Men denke bij dit laatste b.v. aan de associatieproblemen met Griekenland en Turkije en aan de associatiepolitiek in Afrika, Tevens dient te worden gezegd, dat een "gemeenschappelijk" of gecoördineerd buitenlands beleid in het huidige stadium niet kan betekenen, dat elk der partners verplicht zou zijn zich b.v. in de NATO of de Verenigde Naties zonder meer te allen tijde met de anderen te solidariseren. De gedachte van "integratie" op buitenlands politiek terrein is op het ogenblik niet reëel te achten.

Er kan dus slechts sprake zijn van een verplichting tot periodieke, aan belangrijke beslissingen voorafgaande consultatie. In verband met hetgeen hierboven is gezegd zou daarbij aan de Europese commissie(s)• een bepaalde plaats kunnen worden toegekend. b.v., in de vorm van een waarnemer alsmede van het recht, bepaalde vraagstukken, op de agenda te doen plaatsen.

23. De in het vorige punt bedoelde periodieke consultatie zou het best kunnen geschieden door de Ministers van Buitenlandse Zaken. Daardoor zou ook logisch worden aangesloten bij de bestaande communautaire spelregel Bijeenkomsten van de Regeringshoofden leveren bovendien de moeilijkheid op, dat hun positie in de diverse landen verschillend is. Niettemin dient men te bedenken, dat in verschillende landen de buitenlandse politiek, en meer in het algemeen de grote lijnen van het ganse beleid,, in sterke mate in handen liggen van de Regeringschef, wiens actieve en persoonlijke medewerking bij het nemen van belangrijke gezamenlijke beslissingen niet kan worden gemist. In dat licht gezien behoeft een overleg tussen Regeringshoofden dan ook niet uit de weg te worden gegaan.

24. Indien men het vorenbedoelde overleg wil versterken en daaraan continuïteit wil verlenen door het te voorzien van een secretariaat,, dat meer is dan een zuiver technisch apparaat (het veelbesproken "politieke secretariaat"), dan dient er in elk geval voor te worden gezorgd, dat zulk een secretariaat niet een afzonderlijk, van de Gemeenschappen geheel losstaand orgaan gaat worden dat zich tot oen "machine de guerre" tegen hen zou kunnen ontwikkelen. Een secretariaat zou daarom aan het apparaat der Gemeenschappen dienen te worden gekoppeld en zijn zetel te zelfder plaatse moeten hebben. Tevens zou, indien men de leiding ervan aan oen niet—ambtelijke, doch politieke persoonlijkheid wil opdragen, daarvoor bij voorkeur naar iemand uit de kleinere landen moeten worden gezocht.

25. Ook tot aanzien van de defensie is van Franse zijde regelmatig overleg tussen de zes Regeringen bepleit. Hierbij dient allereerst te worden opgemerkt, dat het primaat op dit terrein bepaald bij de NATO berust. Wanneer men gelijk wij doen als een der doelstellingen van de Europese integratie wil zien de versterking van de Centraal—Europese sector van de NATO, dan wordt de wenselijkheid van overleg binnen de Zes over de defensie bepaald door de vraag, of er zaken zijn waarmede men binnen de Zes verder kan komen dan tot dusver in de kring van de NATO of van de W.E.U. bereikbaar is gebleken, mits uiteraard gebonden aan wat in de NATO is of wordt overeengekomen. Deze vraag is een bestudering waard.

26. Vanuit Frankrijk is eveneens de gedachte gelanceerd van samenwerking op het gebied van onderwijs en cultuur. Het is niet precies duidelijk, wat men daarmede bedoelt, Dezerzijds moge worden opgemerkt, dat het onderwijs in engere en organisatorische zin een nationale zaak is en zelfs in een federaal Europees perspectief zo zou moeten blijven; iets anders is echter, dat zowel de voorbereiding van de jeugd op het komende Europese burgerschap als de doelmatige ontplooiing van het wetenschappelijk en geestelijk potentieel van West Europa zaken zijn, waaraan in Europees verband bepaald wel iets mag worden gedaan. Het is intussen de vraag, of bijeenkomsten van Ministers van Onderwijs (die overigens niet in alle landen bestaan) daartoe het juiste middel vormen. Nadere studie hieromtrent is gewenst. In elk geval dient te worden gezorgd, dat een eventueel overleg omtrent "onderwijs en cultuur" niet een rookgordijn wordt waarachter zich een aanval op Euratom verbergt.

V. De Zes in het grotere verband

27. Al het voorgaande had betrekking op het Europa van de Zes, omdat slechts in dat kader tot dusver enige integratie kon worden bereikt en omdat ook het komende topoverleg zich binnen de Zes zal afspelen, Zij willen echter nogmaals duidelijk uitspreken, dat het Europa van de Zes niet als een einddoel mag worden gezien. Enige tijd geleden deden wij de suggestie, dat de Zes een officiële uitnodiging aan Engeland zouden richten om tot de Verdragen toe te treden, een suggestie welke toen door de Minister van Buitenlandse Zaken tijdens een debat in de Tweede Kamer met instemming is begroet. Sindsdien heeft de ontwikkeling met betrekking tot de E.F.T.A., de positie verder bemoeilijkt. Het zou echter, mede in het licht van het komende topoverleg, zinvol kunnen zijn dat vanuit de Zes een initiatief wordt genomen, waarbij de E.F.T.A., landen en met name Groot Brittannië tot deelneming aan het integratieproces worden aangespoord. Bij het zoeken naar aanvaardbare vormen daartoe kan de grootst mogelijke souplesse worden betracht.

28. Ook het groter Europese perspectief intussen is in sommige opzichten nog te beperkt. De Europese houding in de NATO, de O.E.C.D. en andere organen dient geïnspireerd te zijn door het besef, dat het kleinere en het grotere Europa onverbrekelijk deel uitmaken van de wijdere Westerse wereld, die mondiale verantwoordelijkheden hoeft te dragen.

VI. Procedure bij de onderhandelingen

29. Het komende topoverleg van de Zes zal natuurlijk, in de korte beschikbare tijd, niet tot gedetailleerde beslissingen kunnen geraken., Dit geldt temeer, omdat voorzover tot nu toe bekend geen concrete voorstellen officieel aanhangig zijn gemaakt. Men zou daarom wellicht, naar analogie van wat destijds na de conferentie van Messine, is gebeurd, een procedure kunnen toepassen waarbij tussen de zes Regeringen wordt overeengekomen, een werkgroep van experts (eventueel met medewerking van de Europese executieven) in te stellen onder krachtige en doelbewuste politieke leiding, met als opdracht binnen een gestelde termijn concrete voorstellen uit te werken en daaromtrent te rapporteren.

30. Intussen hebben de discussies en speculaties van de laatste maanden in brede kring ongerustheid gewerkt. Een enigszins spectaculair gebaar van de Regeringen om deze ongerustheid weg te nemen zou van zeer groot gewicht zijn. Zou het niet mogelijk zijn om een gezamenlijke "verklaring van intentie" uit te geven, die duidelijk aangeeft dat men met de Europese integratie verder wil gaan en waaruit tevens blijkt dat het communautaire perspectief richtsnoer blijft? Een dergelijke verklaring zou het algemene klimaat gunstig beïnvloeden en een sfeer scheppen, waarin het verdere overleg wellicht vlotter zou kunnen verlopen. Het algemene effect, zowel binnen Europa als daarbuiten, zou van niet te onderschatten betekenis zijn.